

Muqeddes Kitab

Tewrat 35-qisim

«Habakkuk»

© Muqeddes Kitab 2012

CC BY-SA 4.0

www.mukeddeskalam.com

«Uyghurche Kalam Terjimisi»

Tewrat 35-qisim

«Habakkuk»

(Habakkuk peyghemberning kitabi)

Kirish söz

Peyghember özi

Habakkuk peyghemberning qaysi jemettin bolghanliqi yaki uning arqa körünüshidin xewirimiz yoq. U kitabida özi tonushturushidin qarighanda, mezkur bésharetni qobul qilghan waqitta, uning peyghemberlik salahiyiti alliqachan étirap qilinghan. Uning ismi «quchaqlash» dégen menide.

Kitabning yézilghan waqti

Uning kitabi boyiche, «Babil» kelgüside meydangha chiqip, büyük bir impériye bolidu we bu ish intayin heyran qalarliq dep qarilidu. Shunga bu bésharet shu weqedin ilgiri yézilghan bolushi kérek — bolmisa kim uni «bésharet» dep qaraydu?! Shuning bilen xulasige kelimizki, kitab Babilning «chong bösüş»i, yeni ularning Asuriye paytexti Nineweni miladiyedin ilgiriki 612-yili weyran qilishtin ilgiriki melum bir waqitta yézilghan. Uning oqurmenlerge: «**Bu ish silerning künliringlarda bolidu**» déginidin qarighanda, uning béshariti miladiyedin ilgiriki 612-yilidin awwalqi bir dewr ichide yézilghan bolushi kérek — démek, miladiyedin ilgiriki 640-612-yilliri ariliqida, Yosiya padishah Yehudaning textige olturghan waqtida yézilghan.

Kitabning tarixiy arqa körünüshi we témisi

Herbir peyghemberning kitabining öz alahidiligi bar, bolupmu Habakkukning shundaq — chünki u elge yaki puqralargha bésharetler bermey, peqet yalghuz Xudagha söz qilidu, andin uningdin jawab alidu. Pütün kitab peqet uning Xudaning Özi bilen bolghan söhbetlirining xatirisi, xalas. Uning köngül qoyghini melum bir xewerni qandaq yetküzüş üçün emes, belki ich-baghrini azablighan soallarni qandaq hel qilishtin ibaret bolghan. Xudaning körsetmisi bilen u kényinki dewrlarning bexti üçün bu «söhbetler»ni xatirileydu.

Yuqiriqi bayqishimiz boyiche, Habakkuk Yosiya padishah Yehudaning textige olturghan waqitta bésharetlerni berdi. Israilning pütün tarixi boyiche Yosiya belkim ularning eng adil, lilla we ixlasmen padishahliridin biri bolghan. Textke olturghandin kényin u muqeddes ibadexanidin barliq butpereslikke ait nersilerni chiqiriwétip, barliq butxanilarni we tapqan butlarni buzghan, barliq jadugerni, palchilar we shuningdek jin-sheytnlarni izdigenlerni zémindin qoghliwetken we shuningdek köp islahatlarni yolgha qoyghanidi. U adaletni élip baridighan siyasetlerni izchil halda yürgüzgenidi. Biraq Habakkukning dégenliridin körimizki, köp emir-wezirlerning arzu-niyetliri Yosiya padishahning adaletni yaqlash teshnaliqi bilen birdek emes idi. Habakkukning déyishiche, u meyli qaysi terepke qarimisun, u shu yerde zulum-zorluq, jazanixorluq, bulangchiliq we achközlükni kördi. Omumiy jehettin éytqanda, xelq rahat-paraghetlik turmushni ötküzgen, biraq heqiqiy «islahat» bolmighan, xeqler herxil

«Habakkuk»

haram yollar bilan béyiwatatti. Habakkuk adalet we heqqaniyliqni nahayiti etiwaraydighan kishi bolup, Xudaning pak-muqeddesliki we heqqaniyliqi uning könglidin chongqur orun alghan. Her terepte bolghan rezillikni körginide, uning «xelqim gunahlaridin waz kechsun, towa qilsun» dégendek dualiri Xudagha anglanmighandek qilatti. Del buning eksiche, dua-nida qilghanséri, ishlar téximu yamanliship ketkenidi. U: —

**«Sen némishqa manga qebihlikni körgüzisen,
Némishqa japa-zulumgha qarap turisen?
Chünki bulangchiliq hem zulum-zorawanliq yüz aldimdidur;
Jenggi-jédeller bar, dewalar köpeymekte»** — dep peryad kötürdi (1:3).

U Xudaning méhribanliqigha ishengen, wijdani sezgür bolghan köp ademlerge oxshash, Xudaning mushundaq rezilliklerge yol qoyushi uning kallisidin qet'iy ötmeytti.

Uning Xudagha bolghan nidasi bir jawabqa érishidu — biraq bu u kütken yaki ümid baghligghan jawab emes idi. Chünki Xuda uninggha Kaldiylarning nezersiz bir xelqtin heywetlik bir dölet-impériye bolushqa kötürüldighanliqini körsitidu. U öz wetendashlirining rezillikliri tüpeylidin, Kaldiylarning rehimsizlik bilen Israilni bulang-talang qilishqa, shundaqla Xudaning jazalishini élip bérishqa kélidighanliqini köridu (Habakkuk: «Xudaning sözini kördüm» deydu. Hemmisi belkim uninggha «ghayibane alamet» yaki «alamet körünüş» sheklide körüngen).

Xudaning bu jawabi uning könglidiki chigishlerni téximu éghir qiliwetti. Chünki Kaldiylar (alamet körünüshte uninggha körsitilgini boyiche) rehimsiz, butperes, éytqusiz derijide baghri tash we ademxor toymas bir xelq idi. Ular urush qilishtin, bashqa ellerni berbat qilishtin, esirlirini xarlashtin huzur alidighan xelqtur. Hemmidin yamini shuki, ular bu ishlarining hemmisini belkim özlirining küch-qudritidin kelgen dep, öz küch-qudritini bir «ilah»qa aylandurushi mumkin idi. Ularning özliri yasighan bir «ilah»i bolghandin kéyin, bu «ilah» ulargha chüshürgen emrlar we körsetmiler derweqe ularning shexsiy arzu-heweslirige intayin mas kéletti! Kaldiylarning rezilliki shu derijige yetkenki, hetta ularning aldida Habakkukning rezil xelqimu «adil» körüngen emesmidi?

Habakkuk öz xelqimde adalet yoq, dep derd éytidu; biraq Xuda Özi kaldiyler toghruluq: **«Ular özlirining déginini hésab qilidu»** deydu (1:7). Démek, ular némining toghra, némining yaman ikenlikini özliri békitidu, ular Xudadin héch qorqmay, néme xalisam shundaq qilimen deydirghanlar. Xuda qandaqmu mushundaq bir yat elni öz xelqini jazalashqa ishletisun? Kaldiylar Israilni pare-pare qiliwetse, téximu tekebburliship, «bizning ilahimiz Perwerdigardin küchlük!» dep, Israilning Xudasigha téximu kupurluq qilidighan bolmamdu? Kaldiylar «Xudaning xelqini» bitchit qilsa, ularning dehshetlik, tekebbur kóz-qarishini herqaysi el-milletler aldida téximu testiqilghan bolmamdu?

**«Séning közüng shuncha ghubarsiz idiki,
Rezillikke qarap turmaytting;
Emdi némishqa sen munapiqliq qilghanlarga qarap turisen,
Reziller özidin adil bolghan kishini yutuwalghinida, némishqa süktü qilisen?»** (1:13).

Bu söz kitabning büyük soalidir. Dad-peryadi bar köp kishiler dadlirini tökkendin kéyin, Xudadin héchqandaq jawab kütmeydu. Biraq Habakkuk derdlirini tökkendin kéyin Xudaning

«Habakkuk»

jawabini sewr-taqet bilen kütüşke bel baghlidi. U Xudagha qarap kütiwidi, uning soaligha jawab keldi. Jawab üç tereplik bolup, kitabning axirqi qismini igileydu. Jawab bizge hayatimizda bashni qaturidighan, hetta hayatimizni parakende qilidighan mesililerge yüzlinishimiz üçün yadrem bérighan, insanni yorutidighan ölmes heqiqetlerni teminleydu. Hemmidin muhimi: «**Heqqaniy adem öz étihad-sadiqlıqı bilen hayat yashaydu**».

Bu ishlar we bezi ayetler üstide, jumladin Babillıqlarning we bashqılarning tarixiy tepsilatlırı üstidimu «qoshumche söz»imizde biz yene toxtilimiz.

Terjimimizde biz Tewratshunaslarning tetqiqılrıdin, bolupmu Yehudi alim Doktor Arnold Fruxténbaum, amérikiliq alim Proféssor Dawut Beyker we engilyilik alim «Dawut Prior»larning eserlırıdin paydılanduq.

Mezmun: —

- 1-bab, 1-4 ayet: — Habakkukning dad-peryadılrı
- 1-bab, 5-11 ayet: — Xudaning jawabi — «Babillıq tajawuzluqı»
- 1-bab, 12-ayettin 2-bab 1-ayetkiche: — Habakkukning ikkinchi dad-peryadi hem qararı
- 2-bab, 2-20 ayet: — Xudaning ikkinchi jawabi — «Babilning nabut bolghanlıqı»
- 3-bab: — (küy sheklide) Habakkukning duası we axirqi zamanlar toghruluq béshariti.

Habakkuk

1 ¹ Habakkuk peyghember körgen, uningha yülengen wehiy: —

Habakkukning dad-peryadliri

² Ah Perwerdigar, qachanghiche men Sanga nida qilimen, Sen anglimaysen?

Men Sanga: «Zulum-zorawanliq!» dep nale-peryad kötürimen, biraq Sen qutquzmaysen.

³ Sen némishqa manga qebihlikni körgüzisen, némishqa japa-zulumgha qarap turisen?

Chünki bulangchiliq, zulum-zorawanliq köz aldimidur;

Jenggi-jédeller bar, dewalar köpeymekte.

⁴ Shunga qanun palech bolup qaldi,

Adalet meydangha héch chiqmaydu;

Chünki reziller heqqaniy ademni qistimaqta;

Shunga hökümler burmilinip chiqirilidu.

Xudaning jawabi

⁵ Eller arisida bolidighan bir ishni körüp béqinglar, obdan qaranglar, heyranuhes qélinglar!

Chünki silerning dewringlarda bir ish qilimenki,

Birsi silerge bayan qilghan teghdirdimu siler ishenmeyttinglar.

⁶ Chünki mana, Men héliqi mijezi osal hem aldiraqsan el kaldiylerini ornidin turghuzimen;

Esli öziqe tewe emes makanlarni igilesh üçün,

Ular yer yüzining kengri jaylirini bésip mangidu;

⁷ Ular özlirining déginini hésab qilidu hem özi xalighanche yuqiri tutidu;

⁸ Ularning atliri yilpizlardin ittik,

Kechte owgha chiqidighan börilerdin esheddiydur;

Atliq leshkerler atlirini meghrurane chapchitidu;

Atliq leshkerler yiraqtin kélidu,

Ular owgha shungghughan bürküttek uchup yüridu.

⁹ Ularning hemmisi zulum-zorawanliqqa kélidu;

Ularning top-top ademliri yüzlirini aldigha békitip, algha basidu,

Esirlerni qumdek köp yighidu.

¹⁰ Berheq, u padishahlarni mazaq qilidu,

Emirlernimu nezirige almaydu;

U hemme istihkamlarni mesxire qilidu,

Chünki u topa-tupraqlarni döwe-döwe qilib, ularni ishghal qilidu.

1:5 Ros. 13:41

1:6 «Men héliqi mijezi osal hem aldiraqsan el kaldiylerini ornidin turghuzimen,... ular yer yüzining kengri jaylirini bésip mangidu» — kaldiyler peqet 20 yil ichidila nezersiz bir eldin, Babil shehirini (kéyin kaldiyler «Babilliqar» dep atalghan), Ninewe shehirini we Misirni ishghal qilghan qorqunchluq bir impériyege aylandi (miladiyedin ilgiriki 615-595-yillar). «Qoshumche söz»imiznimu körüng.

1:7 «Ular özlirining déginini hésab qilidu hem özi xalighanche yuqiri tutidu» — ibranıy tilidiki tékisttin mushu ayetni chüshinish sel tes. Esli jümlini sözmüsöz alsaq «Ularidin chiqqan höküm we heywe özlikidindur» — yeni Xudadin emes, dégen menini bildüridu. Ular Xudadin héch qorqmay, némini xalisam shundaq qilimen, deydighanlar.

1:9 «Ularning top-top ademliri yüzlirini aldigha békitip, algha basidu,...» — yaki «ularning top-top ademliri «sherq shamili»dek algha basidu,...». Bu jümlining yene birnecheche terjimiliri bar.

1:10 «u hemme istihkamlarni mesxire qilidu, chünki u topa-tupraqlarni döwe-döwe qilib, ularni ishghal qilidu» — demek, ular sépilning yénigha chong bir döng yasap sépildin artilip bösüp kiridu. Babilliqarning emgek küchi köp bolghachqa, mushu Addiy usulni köp qollanghan.

«Habakkuk»

¹¹ Shundaq qilib u shamaldek ghuyuldap ötidu,
Heddidin éship gunahkar bolidu;
Uning bu küch-qudriti özige ilah bolup sanilidu.

Peyghemberning Xudagha bolghan jawabi

¹² Sen Ezeldin Bar Bolghuchi emesmu, i Perwerdigar Xudayim, méning Muqeddes Bolghuchim?
Biz ölmeymiz, i Perwerdigar;
Sen uni jazayingni beja keltürüş üçün békitkensen;
Sen, i Qoram Tash Bolghuchi, uni bizge ibret qilib tüzitishke belgiligensen.

¹³ Séning közüng shunche ghubarsiz idiki,
Rezillikke qarap turmaytting;
Emdi némishqa Sen munapiqliq qilghanlarga qarap turisen,
Reziller özidin adil bolghan kishini yutuwalghinida, némishqa süküt qilisen?

¹⁴ Sen ademlerni xuddi déngizdiki béliqlardek,
Xuddi özliri üstide héch yétekligüchisi yoq ömiligüchi haywanlarga oxshash qilisen;

¹⁵ Shu kaldiy kishi ularning hemmisini changgikigha ilinduridu,

Ular ni öz tori bilen tutuwalidu,
Ular ni yighma torigha yighidu;
Shuning bilen xushal bolup shadlinidu;

¹⁶ We torigha qurbanliq sunidu,
Yighma torigha isriq salidu,
Chünki shular arqiliq uning nésiwisi mol,
Németliri lezzetlik boldi.

¹⁷ Emdi u shu teriqide torini toxtawsiz boshitiwerse,
Shu teriqide ellerni héch rehim qilmay qiriwerse bolamdu?

Habakkukning qarari

2¹ «Emdi men öz közitimde turiwérimen,
Özüمنى munar üstide des tikleymen,

Uning manga néme deydiqhanliqini, shuningdek özüm bu dad-peryadim toghruluq qandaq tégishlik jawab tépishim kéreklikini bilishni kütüp turimen»..

1:11 «Shundaq qilib u shamaldek ghuyuldap ötidu, heddidin éship gunahkar bolidu» — bashqa birxil terjimisi: «shundaq qilishi bilen uning rohi ózgirip kétidu; u shu yerlerdin ötüp, gunahkar bolidu».

1:12 «Sen uni jazayingni beja keltürüş üçün békitkensen» — yaki «uni jazayinggha uchrashqa békitkensen».

1:14 «Sen ademlerni xuddi déngizdiki béliqlardek, xuddi özliri üstide héch yétekligüchisi yoq ömiligüchi haywanlarga oxshash qilisen» — eslide Xuda insanni yaratqanda, insan toghruluq «ular déngizdiki béliqlar... ömiligüchi haywanlarni... bashqursun» dégenidi. Hazir Xuda zalimlarning insanlarni béliqlarning ornigha chüshürüshige yol qoyuwatidu. Bu néme üçün?

1:15 «Shu kaldiy kishi ularning hemmisini changgikigha ilinduridu» — Asuriye padishahlarining esirlerni kalpukliridin ilmek (yaki changgak) ötküzüp, yétilep mangidighan rehimsiz aditi bar idi; kéyinki impériye (Babil)ning padishahlari belkim oxshash adette bolghan bolsa kérek.

2:1 «... qandaq tégishlik jawab tépishim kéreklikini bilishni...» — ibranii tilida «qandaq tégishlik jawab körüshni...». «Uning manga néme deydiqhanliqini, shuningdek özüm bu dad-peryadim toghruluq qandaq tégishlik jawab tépishim kéreklikini bilishni kütüp turimen» — bashqa birxil terjimisi: «Uning manga némini éytidighanliqini, hemde özümning Uning manga bérédighan tenbihke néme jawab bérishim kéreklikini bilishni kütimen». Héch bolmighanda, u Xudaning tenbihini kütidu.

–Habakkuk peyghember könglide: «Méning eslidiki dad-peryadimda belkim xataliq yéri bolushi mumkin» deydu, bar bolsa u xataliqirini étirap qilishqa teyyar turidu. Shunga bizningche «jawab» bolsa (1) dad-peryadidiki (bar bolsa) xataliqigha bolghan jawabkarliqini, (2) kéyin uning öz oqurmenlirige yaki özige egeshken ademlerge bérishke tégishlik jawabning qandaq ikenlikini öz ichige alidu. U bularni chüshinish üçün kütüwatidu.

–Habakkuk peyghemberning Xudagha bolghan «jawabi» 3-babta tépilidu.

2:1 Yesh. 21:8

² Hem Perwerdigar jawaben manga mundaq dédi: —

«Oqughanlar yügürsun üçhün,
Bu körüngen alametni yéziwal;
Uni taxtaylar üstige éniq oyup chiq;»

³ Chünki bu körüngen alamet kelgüsidi béktilgen bir waqit üçhün,
U ademlerge axiretni telpündüridu,
U yalghan gep qilmaydu;
Uzunhiche kelmey qalsimu, uni kütkin;
Chünki u jezmen yétip kélidu, héch kéchikmeydu..

⁴ Qara, tekebburliship ketküchini!
Uning qelbi öz ichide tüz emes;
Biraq heqqaniy adem öz étiqad-sadiqligi bilen hayat yashaydu..

⁵ Berheq, sharab uninggha satqunluq qilidu, —
— U tekebbur adem, öyde tinim tapmaydu,

Hewisini tehtisaradek yoghan qilidu;
U ölümdek héchqachan qanmaydu;
Özige barliq ellerni yighidu,
Hemme xelqni özige qaritiwalidu..

⁶ Bularning hemmisi kéyin u toghruluq temsilni sözlep,
Kinayilik bir tépishmaqni tilgha alidu: —
«Özining emesni méning dep qoshuwalghuchigha way!
(Bundaq ishlar qachanghiche bolidu?!)
Görüge qoyghan nersiler bilen özini chingdighuchigha way!».

⁷ Sendin jazane-qerz alghuchilar biraqla qozghalmamdu?
Séni titretküchiler biraqla oyghanmamdu?
Andin sen ulargha olja bolmamsen?

⁸ Sen nurgun ellerni bulang-talang qilghanliqning tüpeylidin,
Hem kishilerning qanliri, zémin, sheher hem uningda turuwatqan hemmeylenge qilghan zulum-zorawanliqning tüpeylidin,
Saqlinip qalghan eller séni bulang-talang qilidu;

2:2 «Oqughanlar yügürsun üçhün, bu körüngen alametni yéziwal...» — ikki menisi bolushi mumkin: — (1) oqughan kishi kéyin bu xewerni bashqilargha yügürüp yetküzsun; (2) oqughan kishi hertürlük qiyinchilik astidimu Méning yolumda yügürsun (mesilen, «Zeb.» 119:32, «Yesh.» 40:30-31, «Gal.» 5:7ni körüng). Biz ikkinchi menige mayilmiz.

2:2 Yesh. 30:8

2:3 «bu körüngen alamet kelgüsidi béktilgen bir waqit üçhün...» — «béktilgen» — démek, héchkim (hetta dua arqilqimu) uni özgertelmeydu. «U ademlerge axiretni telpündüridu» — sözmüsöz terjimisi: «U axiretke qarap hasirap nepes alidu» (pikirimizche bu ibare chongqur teshnalighi bildüridu).

2:4 «Qara, tekebburliship ketküchini! Uning qelbi öz ichide tüz emes» — herqandaq tekebbur adem durus, tüz bolalmaydu. «Biraq heqqaniy adem étiqad-sadiqligi bilen hayat yashaydu» — bu söz Xudaning jawabining eng halqiliq jümlisi. «Qoshumche söz»imiznimu körüng.

2:4 Rim. 1:17; Gal. 3:11; Ibr. 10:38

2:5 «Berheq, sharab uninggha satqunluq qilidu» — Babilliqar axir bérp meyxorluqtin Pars impériyesi teripidin nabut boldi. Tewrat, «Daniyal peyghember» 5-bab we «qoshumche söz»imizni körüng. «...hewisini tehtisaradek yoghan qilidu» — «tehtisara» ölgenlerning rohliri baridighan jay. Babilliqar her yili tajawuzchilik pilanini tüzeytti. Axir bérp bu tajawuzchilik özining mudapisini ajizlashturup, Pars impériyesi ularni nabut qildi. «U ölümdek héchqachan qanmaydu» — «ölüm» herdaim insanlarning jénini alidu, hergiz «boldi» démeydu.

2:6 «görüge qoyghan nersiler bilen özini chingdighuchigha way!» — «görüge qoyghan nersiler» dégen ibare ikki bisliq bolup, bashqa bir menisi «bir döwe topa» — démek, ular mushu haram nersiler bilen özlirini bulghighanidi.

—Babil impériyesi ayagh asti qilghan eller Habakkukning Babil toghrisidiki bésharetlirini bilip yetkenden kéyin, ular bu ayettiki kinayilik sözlerni dégen bolushi mumkin. Sözler «mersiye» (matem tutush munajiti) sheklide éytilidu.

2:7 «Sendin jazane-qerz alghuchilar biraqla qozghalmamdu?» — «sendin jazane-qerz alghuchilar» dégen söz ikki bisliq bolup, yene bir menisi: «(yilande) séni chaqquchilar».

2:8 «... kishilerning qanliri, zémin, sheher hem uningda turuwatqan hemmeylenge qilghan zulum-zorawanliqning

⁹ Halaket changgilidin qutulush üçhün,
Uwamni yuqirigha salay dep,
Nepsi yoghinap öz jemetige haram menpeet yighquchigha way!

¹⁰ Nurghun xelqlerni weyran qilip,
Öz jemetingge ahanet keltürdüng,
Öz jéninggha qarshi gunah sadir qilding.

¹¹ Chünki tamdin tash nida qilidu,
Yaghachlardin lim jawab béridu: —

¹² Yurttni qan bilen,
Sheherni qebihlik bilen qurghuchigha way!»

¹³ Mana, xelqlerning jan tikip tapqan méhnitining peqet otqa yéqilghu qilinghanliq,
El-yurtlarning özlirini bihude halsiratqanliq,
Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigardin emesmu?

¹⁴ Chünki xuddi sular déngizni qaplighandek,
Pütün yer yüzi Perwerdigarni bilip-tonush bilen qaplinidu..

¹⁵ Öz yéqininggha haraqni ichküzgüchige —
— Uning uyat yérigé qarishing üçhün,
Tulumungdin quyup, uni mest qilghuchi sanga way!

¹⁶ Shan-sherepning ornida shermendichilikke tolisen;
Özüngmu ich,

Xetniliking ayan bolsun!
Perwerdigarning ong qolidiki qedeh sen terepke burulidu,
Shan-sheripingning üstini reswayipeslik basidu..

¹⁷ Liwangha qilghan zulum-zorawanliq,
Shundaqla haywanlarni qorqitip ulargha yetküzgen weyranchiliqmu,
Kishilerning qanliri, zémin, sheher hem uningda turuwatqan hemmeylenge qilghan zulum-zorawanliq tüpeylidin,
Bular séning mijiyingni chiqiridu..

tüpeylidin,...» — «.. zémin, sheher... » — bu isimler birlik shekilde (köplük shekilde emes) ipadilengini hem u zémin, sheherning nami éytilmighanliqidin qarighanda, u ibare Israil zémini (Pelestin) hem Yérusalémni körsitse kérek.

2:14 «Chünki xuddi sular déngizni qaplighandek, pütün yer yüzi Perwerdigarni bilip-tonush bilen qaplinidu» — bu bayanning özi Habakkukning dad-peryadigha bolghan chong bir jawabtur. Jahandiki adaletsizlikler shunche köp bolghinini bilen, héch bolmighanda axir bérp ularning herbiri yoqitilidu.

—Bashqa peyghemberlerning bésharetliri boyiche, Babil shehiri toghruluq ishinimizki, u axiri zamanda qayta qurulidu. Emdi «Perwerdigarning küni»de, bu ayyette déyilgendek «Pütün yer yüzi Perwerdigarni bilip-tonush bilen qaplinidu» we shunglashqa Babil qayta körünmeske yoqitilidu. «Qoshumche söz»imiznimu körüng.

2:14 Chöl. 14:21; Yesh. 6:3, 11:9; Zeb. 8:1, 9; Zeb. 72:19

2:15 «Öz yéqininggha haraqni ichküzgüchige — uning uyat yérigé qarishing üçhün, tulumungdin quyup, uni mest qilghuchi sanga way!» — haraqkeshler herdaim bashqilarni haraqkeshlerge aylandurmaqchi bolidu. Biraq Babilning «bashqilargha haraq ichküzüsh» meqsiti ulargha ézitquluq qilip, öziye oxshash bechchiwazliq gunahigha kirgüzüp, andin ularni asanla kontrol qilishtin ibaret.

2:16 «Özüngmu ich, xetniliking ayan bolsun!» — «xetniliking ayan bolsun!» dégen ibare ademning qattiq xijalitini körsetkinidin bashqa, «Sen Xudaning ehdisige we söziye yat adamsen» dégen meninimu puritip béridu.

—Bashqa bixil terjimisi: «Özüngmu (haraq) ich, pulanglap yiqil!».

2:17 «Liwangha qilghan zulum-zorawanliq, shundaqla haywanlarni qorqitip ulargha yetküzgen weyranchiliqmu,...» — «Liwan» rayoni güzel ormanliri hem köpligen herxil yawayi haywanliri bilen dangqi chiqqan. Babil impériyesi miladiyedín ilgiriki 605-yilidiki (Suriyede yüz bergen) «Karshémish jéngi»din kéyin, (1) Liwandikilerge we etrapidikilergimu éghir zulum yetküzgen. (2) uningdin bashqa ular qilmaqchi bolghan jenglerni dawam qilishi üçhün hemde öz sheherlirini qurush üçhün Liwandin köp del-derexlerni késip épketti. (3) ular yene köngül échish üçhünla köp yawayi haywanlarni rehimsiz usullar bilen owlidi. Mezkur ayettiki bu söz bu üç ishni közde tutidu. 2- we 3-ishtin roshenki, insaniyetning tebiy muhitni obdan asrashqa Xuda aldida jawabkarliqi bar.

«Kishilerning qanliri, zémin, sheher hem uningda turuwatqan hemmeylenge qilghan zulum-zorawanliq tüpeylidin,...» — «...zémin, sheher,... turuwatqanlar» — 8-ayettiki ibarige oxshash, Israil zémini (Qanaan)ni hem Yérusalémni körsitidu.

«Habakkuk»

¹⁸ Oyma mebudning néme paydisi,
Uni uning yasighuchisi oyup chiqqan tursa?
Quyma mebudningmu we uninggha tewex saxta telim bergüchining néme paydisi —
— Chünki uni yasighuchi öz yasighinigha tayinidu,
Démek, zuwansiz «yoq bolghan nersiler»ni yasaydu?

¹⁹ Yaghachqa «Oyghan!» dégen ademge,
Zuwansiz tashqa «Turel!» dégenge way!
U wez éytamdu?
Mana, u altun-kümüş bilen hellendi,
Uning ichide héch nepes yoqtur..

²⁰ Biraq Perwerdigar Öz muqeddes ibadetxanisidur!
Pütkül yer yüzi Uning aldida süküt qilsun!.

Habakkukning duasi

3¹ Habakkuk peyghemberning duasi,
«Shiggaon» ahangida: —.

² «Perwerdigar, men xewiringni anglidim, eyminip qorqtum.
I Perwerdigar, yillar arisida ishingni qaytidin janlandurghaysen,
Yillar arisida ishingni tonutqaysen;
Derghezepte bolghiningda rehimdilliqni ésingge keltürgeysen!.

³ Tengri Témandin,
Pak-Muqeddes Bolghuchi Paran téghidin keldi;
Sélah!

Uning shan-sheripi asmanlarni qapliidi,
Yer yüzi uning medhiyiliri bilen toldi;

⁴ Uning parqiraqlıqı tang nuridek boldi,
Qolidin chaqmaq chaqqandek ikki nur chiqti;
Shu yerde uning küch-qudriti yoshurunup turidu..

⁵ Uning aldidin waba,
Putliridin choghdek yalqun chiqmaqta idi;

2:19 «uning ichide héch nepes yoqtur» — yaki «uning ichide héch roh yoqtur». «Yaghachqa «Oyghan!» dégen ademge, zuwansiz tashqa «Turel!» dégenge way! ... Uning ichide héch nepes yoqtur» — bu ikki ayet (18-, 19-) Babillıqlarning rezillikining butpereslik bilen baghliq ikenlikini körsitidu. 1:7de körsitilgende, öz «xudaliri»ni özi yasighandin kéyin, ular tirik Xudadin héch qorqmay, öziqe qolayliq «exlaq-pezilet» mizanlirini xalighanche békitidu.

2:20 «Biraq Perwerdigar Öz muqeddes ibadetxanisidur!» — mushu yerde peyghember belkim Xudaning asmandiki muqeddes ibadetxanisini körsitidu («Zeb.» 7:5, 11:4nimu körüng).

3:1 ««Shiggaon» ahangida: —» — «Shiggaon» belkim «dolqunluq», «otluq», «ashliqlıq bilen» dégen menide bolup, bu söz küyning éytılıdighan ahangini bildüridu.

3:2 «Perwerdigar, men xewiringni anglidim,...» — yaki «Perwerdigar, men Sendin xewerni anglidim,...». «...yillar arisida ishingni tonutqaysen, derghezepte bolghiningda rehimdilliqni ésingge keltürgeysen!» — «yillar arisida» toghruluq: — Habakkuk Xuda axirqi zamanda Öz ulughluqini körsitip Israilni gunahtin qutquzidu, dep bildi. Biraq hazir «axirqi zaman» emes; emdi hazir, «yillar arisida»mu Xuda Öz küch-qudritini körsetkey!

3:3 «Tengri Témandin, Pak-Muqeddes Bolghuchi Paran téghidin keldi» — «Téman» we «Paran» Qanaan (Pelestin) zéminining sherqiy jénubida, hazirqi «lordaniye» zéminigha jaylashqan ikki rayon. Bu yerde (yeni Sinay téghida) Musa peyghember «muqeddes qanun»ni qobul qildi, andin Israilar Xudaning yétekchiliki bilen Pelestinge qarap yol aldi. Bu sözlerge hem bashqa peyghemberlerning yazmilirigha qarighanda, Qutquzhuchi Mesih Eysa yer yüzige qaytip kelgendimu awwal shu yerge chüshüp, andin Israilni qutquzush üçhün Qanaangha (Pelestinge) qarap kélidu. «Sélah!» — «Sélah» dégen söz belkim küy chalghan waqıtida muzikidiki bir «pauza»ni körsitishi mumkin; shuning bilen uning: — «toxta, oylan!» dégen imasi bolushi mumkin.

3:4 «Uning parqiraqlıqı tang nuridek boldi» — yaki «Uning parqiraqlıqı chaqmaqtek boldi».

3:5 «Uning ... putliridin choghdek yalqun chiqmaqta idi» — yaki, «Uning ... putliridin pizghirin qizitma chiqmaqta idi».

⁶ U turup yer yüzini mólcherlidi;
U qariwidi, ellerni dekke-dükkige saldi;
«menggü taghlar» pare-pare qilindi,
«ebediy döng-égizlikler» égildürüldi,
Uning yollari bolsa ebediydur.

⁷ Men Kushan qebilisining chédirlirining parakendichilikte bolghanliqini,
Midiyan zéminidiki perdilerni titrek basqanliqini kórdum..

⁸ Perwerdigar deryalargha achchiqlandimikin?
Séning ghezipping deryalargha qaritildimikin?
Qehring déngizgha qaritildimikin?

Atliringgha, nijat-qutquzushni épkelidighan jeng harwiliringgha minip kelgenghusen!

⁹ Séning oqyaying ayan qilindi,
Sözüng boyiche, Israil qebililirige ichken qesemliring üçün ayan qilindi!
Sélah!

Sen yer yüzini derya-kelkünler bilen ayriwetting..

¹⁰ Taghlar Séni körüp, azablinip tolghinip ketti;
Dolqunlap aqqan sular kelkündeك ötüp ketti;
Chongqur déngiz awazini qoyuwétip,
Qollirini yuqirigha örletti.

¹¹ Étilghan oqliringning parqiraq nurini körüp,
Palildighan neyzengning yoruqluqini körüp,
Quyash hem ay öz turalghusida jim turdi.

¹² Sen achchiqingda yer yüzidin ötüp yürüş qilding;
Ellerni ghezippingde ziraetni soqqandek soqtung;

¹³ Öz xelqingning nijat-qutquzulushi üçün,
Sen Öz Mesihing bilen bille nijat-qutquzush üçün chiqting;
Ulini boynighiche échip tashlap,

Rezilning jemetining béshini urup-yanjip, uningdin ayriwetting;
Sélah!

3:6 «U turup yer yüzini mólcherlidi» — yaki «U yer yüzini silkip qoydi». ««ebediy döng-égizlikler» égildürüldi» — yaki ««ebediy döng-égizlikler» ghulitildi». ««Menggü taghlar» pare-pare qilindi, «ebediy döng-égizlikler» égildürüldi, uning yollari bolsa ebediydur» — taghlar hem döngler «ebediy» turghandek bolsimu, peqet tirik Xuda Özi «ebediydur».

Bashqa ikki xil terjimisi: (1) «Uning chiqishliri ebedtin buyan bolghan» (2) «U qedimki (ebediy) yollarda mangidu».

3:7 «Men Kushan qebilisining chédirliri...», Midiyan zéminidiki perdiler...» — «Kushan» we «Midiyan» dégen ikki el 3-ayettiki «Téman» we «Paran» dégen rayonlarda idi. Ular Israilning Qanaanni (Pelestinni) ishghal qilishigha birinchi qarshi chiqqan ellerdin idi («Batur hakimlar» 3- hem 7-bablarni körüng).

3:8 «Perwerdigar deryalargha achchiqlandimikin? Séning ghezipping deryalargha qaritildimikin? Qehring déngizgha qaritildimikin? Atliringgha, nijat-qutquzushni épkelidighan jeng harwiliringgha minip kelgenghusen!» — Babil we Mésopotamiyidiki butpereslik epsaniliri boyiche, déngiz we deryalar ularning küchlük butliri yaki jin-sheytanliri turidighan «qorghhan»liri idi. Bu ayet boyiche Xudaning Özining küch-qudriti hemme but we jin-sheytanlardin zor üstün körsitilidu.

3:9 «Séning oqyaying... sözüng boyiche, Israil qebililirige ichken qesemliring üçün ayan qilindi!» — bashqa ikki xil terjimisi: — «Séning oqyaying... Séning sözüngge tayanghan qebililerge ichken qesemliring boyiche ayan qilindi!», yaki: «Sen oqyayingni ayan qilding, nurghun oqlarning élip kétilishini buyrudung».

3:13 «Sen Öz Mesihing bilen bille nijat-qutquzush üçün chiqting» — «Mesihing» yaki «Mesih qilghining» — Xudaning yolyorquq boyiche, Israilgha yéngi bir padishah békétish üçün uning béshigha zeytin méyi sürülüş kérek idi. Mushu murasim «mesih qilinish» dep we shu chaghdin bashlap mushu padishah «Xudaning mesih qilghini» dep atilatti. Xuda Dawut padishahning bir ewladini «mesih qilimen», bu «Qutquzhuchi-Mesih» Israilni hem barliq dunyani gunahliridin qutquzudi, dep wede qilghan. Bizningche mushu ayette bu «Qutquzhuchi-Mesih» körsitilidu. «Sen Öz Mesihing bilen bille nijat-qutquzush üçün chiqting» — bashqa birxil terjimisi: «Sen Öz Mesihingni qutquzush üçün chiqting». «... Ulini boynighiche échip tashlap, ...» — yaki «uni (shu jemetni) ulidin özgisigiche échip tashlap,...».

—Bezi alimlar: «Rezilning béshi» dégen söz axiri zamandiki Xudagha qarshi chiqqan, Sheytanning wekili bolghan «dejal»ni körsitidu, dep qaraydu. Biz qoshulimiz.

«Habakkuk»

¹⁴ Sen uning neyziliri bilan serdarlirining bëshigha sanjiding;
Ular dehshetlik qara quyundek méni tarqitiwétishke chiqti,
Ularning xushalliqi ajiz möminlerni yoshurun jayda yalmap yutushtin ibarettur!.

¹⁵ Sen atliring bilan déngizdin,
Yeni döwe-döwe qilinghan ulugh sulardin ötüp mangding!.

¹⁶ Men bularni anglidim, ichi-baghrimni titrek basti;
Awazni anglap kalpuklirim dir-dir qildi,
Ustixanlirim chirip ketkendenek boldi,
Putlirimni titrek basti;
Chünki men külpetlik künide,
Yeni öz xelqimge tajawuz qilghuchi bésip kirgen künidimu,
Sewr-xatirjemlikte turushum kérek..

¹⁷ Chünki enjür derixi chécheklusimusu,
Üzüm tallirida méwe bolmisimu,
Zeytun derixige qilghan ejir yoqqa chiqqan bolsimu,
Étizlar héch hosul bermigen bolsimu,
Qotandin qoy padisi üzülgén bolsimu,
Éghilda kala padisi yoq bolsimu,

¹⁸ Men haman Perwerdigardin shadlinimen,
Manga nijatimni bergüchi Xudayimdin shadliqqa chömülimen..

¹⁹ Perwerdigar, Reb, méning küch-qudritimdur;
U méning putlirimni kéyikningkidek qilidu;
Méni yuqiri jaylirimda mangghuzidu!

(Bu küy neghmichilarning bëshigha tapshurulup, tarliq sazlar bilan oqulsun).

3:14 «Sen uning neyziliri bilan serdarlirining bëshigha sanjiding» — «uning» — «rezilning jemetining bëshining...» (13-ayet); belkim dejjalni körsitishi mumkin. «Ular dehshetlik qara quyundek méni tarqitiwétishke chiqti» — «méni» — Israil sözleydu. Mushu ayettiki sözler axirqi zamandiki Israil xelqining éytqanliri bolsa kérek.

3:15 «Sen atliring bilan déngizdin, yeni döwe-döwe qilinghan ulugh sulardin ötüp mangding!» — Musa peyghamber Israilni Misirdin chiqirip yétekligende, ular Qizil Déngizdin ötkén. Déngizdiki sular ulargha yol échip ikki teripide «döwe-döwe» turghanidi. Kelgüsi zamandiki weqe belkim buninggha oxshap kétidu.

3:16 «Awazni anglap kalpuklirim dir-dir qildi» — Habakkuk «Xudaning awazi» dep ochuq éytmaydu — uninggha nisbeten anglighudek peqet birla awaz bar, xalas.

3:18 «Manga nijatimni bergüchi Xudayim...» — yaki «nijatim bolghuchi Xudayim...».

Qoshumche söz

Muhim sawatlar we bezi ayetler toghruluq sherhler

1-bab, 3-ayet üstide

«Sen némishqa manga qebihlikni körgüzisen,
Némishqa japa-zulumgha qarap turisen?
Chünki bulangchiliq, zulum-zorawanliq köz aldimidur;
Jenggi-jédeller bar,
Dewalar köpeymekte»

Xuda Habakkukqa «körgüzgen» azabliq ishlar kembeghellikni öz ichige almaydu. Yosiyanning padishahliqi astida umumiy iqtisadiy ehwal yaman emes bolghan, biraq zulum-zorluqlar tüpeylidin puqralarda héch xatirjemlik bolmighan. Habakkuk dégen «zulum-zorawanliq», bashqilarni bozek qilishlar peqet baylardinla bolmighan — u qaysila terepke qarisa zorawanliqni köridü.

Köpligen ademlerde mundaq chong bir xam xiyal bar: «Peqetla köprek pulimiz bar bolsa,...», yaki «Peqet öz ishlirimizni özimiz bashqurghan bolsaqla,...» yaki «Peqet üstimizde lilla insanperwer bir hakim bolghan bolsa, toqquzimiz tel bolatti,... » dégendek. Habakkukning dewridikiler tolimu durus padishah Yosiyanning qol astida yashighan; biraq hetta Yosiyadek shundaq durus bir padishahmu birnechche esirlerdin buyan yürgüzülüp kelgen chiriklikni özgertelmeytti. Eger Xuda pütün xelq arisida hörmetlenmigen yaki tonulmighan bolsa, chiriklishish, bir-birige bolghan hesetxorluq we jédel-majiralar eng yaxshi «siyasetler» yaki «teshkillesh pilanliri» arqiliqmu hergiz hel bolmaydu. Gherbiy döletlergimu ichki jédel-majiralar, bir-birige erz-shikayet qilish qatarliqlar lenettek chüshkenidi; ular baydek körünsimu, xelq Xudani tashlighanliqi tüpeylidin herbiri teelluqatlririda «öz xoshnisi bilen beslishish»ning toxtawsiz éghir bésimi astida yashimaqta.

Babilliqlar toghruluq

Xudaning Babilliqlar toghruluq sözi (1-bab, 5-6-ayet): —

«Eller arisida bolidighan bir ishni körüp béqinglar, obdan qaranglar, heyranuhes qélinglar!
Chünki silerning dewringlerde bir ish qilimenki,
Birsi silerge bayan qilghan teghdirdimu siler ishenmeytinglar.
Chünki mana, Men héliqi mijezi osal hem aldıraqsan el Kaldiylarni ornidin turghuzimen;
Esli öziye tewe emes makanlarni igilesh üçün,
Ular yer yüzining kengri jaylirini bésip mangidu...»

Kaldiylarning tuyuqsiz meydangha chiqip üstünlükke érishishi derweqe jahanni zilzilige salidighan bir ish boldi. Engliyilik tarixshunas Robertson mundaq sözler bilen buni teswirleydu: —

««Kaldiye» Tigris hem Efrat deryalirining boytirigha, Pars qoltuqi we Babilning eng jenubiy sheherliri otturisigha jaylashqan bir kichik dölet idi... Zeylik, sazliq we köllükliri köp, yéza-bazarliri az bir rayon idi. Uning ahalisi béliqchiliq, owchiliq, kichik kölemlik déhqanchiliq hem

«Habakkuk»

charwichiliqqa tayinip jan baqidighan bir xelq idi. Rayon birnechche «qebililik» dairilerge bölüngenidi. Xelqler teshkilchanliqi nahayiti ajiz bolghan, shundaqtimu bir-biridin qattiq musteqil turidighan qebile topliri bolup yashighan. Ular «sheherdikiler»ge öch bolup, shimaldiki Babilgha yaki Ninewedek küchlük sheherlerge héch béqinip baqmighan...

«Teshkilliklik nahayiti ajiz qebile topliri» bolghan bu xelqning yigirme yil ichide dunyadiki eng küchlük impériye bolushi tarixitiki eng chong sirlarning biridir... miladiyedin ilgiriki 614-yilidin bashlap... Kaldiylar ademni heyran qaldurarliq süret bilen mangdi; ular Babiliyege hökümrان bolup, andin Asuriye, Suriye, Pelestin we Misirni igiliwalghan (Kaldiylar Babilni igiliwalghandin kéyin özlirini «Babil» dep atighan). Bu ishlardin ilgiri hetta ularning mewjutluqimu namelum dégüdek idi».

Kaldiylar (yeni «Babillliqlar»)ning «weyranchiliqsiyasiti»baridi — ular dühmenliriningkidin bulap kételmeydighan yaki neq meydanda ishlitelmeydighan nersiler bolsila ularni köydürüwétetti yaki weyran qilatti. Özliridin ilgiri küchlük bolghan Asuriyeliklerge oxshash, ular zulum-zorawanliqni bir ilahqa aylandurghan.

1-bab, 12-ayet üstide

«**Sen Ezeldin Bar Bolghuchi emesmu, i Perwerdigar Xudayim, méning Muqeddes bolghuchim?**

Biz ölmeymiz, i Perwerdigar; sen uni jazayingni beja keltürüş üçün békitkensen; Sen, i Qoram Tash Bolghuchi, uni bizge terbiye béríp tüzitishke belgiligensen».

Habakkuk Kaldiylar toghrisidiki wehiyni qobul qilghanda qattiq chöchüp, zor wehime basqan. Biraq Injilda éytilghandek: «**Tewretkili bolidighan nersiler yeni yaritilghan nersiler tewritilip yoqalghanda, tewretkili bolmaydighan nersiler qalidu**». Habakkuk derweqe tewritildi, biraq uning ölmes iman-étiqadi tewrenmidi. Wehiy-bésharet uning jénigha qattiq tegken bolsimu, u könglide «Qoram Tash» bolghuchi Xudani ching séghinip, özi bilip yetken, héchkim reddiye qayturalmaydighan heqiqetni jakarlaydu (12-ayet). Derweqe Babillliqlar azghina bir waqit ichide zor bir küch bolup dunyani zilzilge keltürgini bilen, Xuda beribir ezeldin hemmining Igisi bolup kelgen. Uning Özi pak-muqeddeslik tur we U özgermestur. Derweqe u bir tereptin Xudaning «**uni (Babillliqlarni) jazayingni beja keltürüş üçün békitken**» déginini qobul qilidu. Biraq u yenila: «Xuda pak-muqeddes turup, Babillliqlarning küchiyip op'ochuq qilghan rezilliklirige qarap turuwatidu» dégenni oylap chidiyalmaydu, shunga u 13-ayettiki sözni qilidu: —

13-ayet üstide

«**Séning közüng shunche ghubarsiz idiki, Rezillikke qarap turmaytting; Emdi némishqa sen munapiqliq qilghanlarga qarap turisen, Reziller özidin adil bolghan kishini yutuwalghinida, némishqa süktü qilisen?**».

Emeliyette bolsa Xuda héchkim bilip yételmeydighan derijide rezillik üstige sepsélip qariyalaydu hem uninggha qaraydu. U uning dehshet teglirige qariyalaydu we hetta uningda hergiz échilmaydighan nersilernimu köreleydu. Uning shundaq qilalaydighanliqini,

«Habakkuk»

shuningdek shu rezil bolghuchini némishqa derhal yoqatmaydighanligini biz peqet Injil sehipilirini oqughandila chüshineleydighan bolduq. Emeliyette bolsa herqaysimizda rezillik tépilmasmu? Mesih Eysa bir chaghda öz muritlirigha mundaq söz qildi: — **«Siler rezil niyetlik bolghan teqdirdimu, perzentliringlarga yaxshi nersilerni bérishni bilgen yerde, ershtiki Atanglar tiligenlerge Muqeddes Rohini iltipat qilmasmu?»**. Mesihning mushu muxlisiri towa qilghan, Eysagha ishinishke bashlighan bolsimu, ularda yenila rezillik qaldi. Xudagha shukri, Mesihning nijatidin ata qilinghan Muqeddes Rohning qudriti bilen adem öz rezillikidin qutulidighan bolidu. Biraq hemmimiz eyni ehwalimizda rosul Pawlus dégendek bolimiz: **«Ademlarning hemmisi gunah sadir qilip, Xudaning ulughluqigha yételmey, uningdin mehrum boldi»** («Rim.» 3:23). Özide gunah bolghan herqandaq ademning yer yüzide tirik turghanliqining özi Xudaning méhri-shepqitining kúndilik bir möjizisidir. Bu möjizini peqet uning **«héckimning halak bolushini xalimay, belki ... barliq insanning towa qilishigha kirishini xalaydighan»** ghayet zor muhebbiti bilen chüshendürgili bolidu («2Pét.» 3:9). U bu muhebbiti bilen **«asman-zémindiki barliq mewjudatni Özi bilen yarashTURUSH ÜCHÜN»** («Kol.» 1:18), del Özining «Kalam»i bolghan Eysa Mesihni gunahlar üçün qurbanliq süpitide berdi. Bu qurbanliqning netijisi bolsa herqaysi towa qilghan ishengüchini özini weyran qiliwatqan gunahnin ayrishtin ibarettur.

Habakkuk jawabni kütüshke bel baghlaydu. U hetta özini dad-peryadim tüpeylidin Xudaning eyiblishige yaki jazalishigha uchrishim mumkin dep bilsimu, yenila soal qoyushqa jür'et qilidu. U derweqe «Xuda üçün özidin kechken» adem — menggülük heqiqetni qoghlashning ulugh yolida öz nijatigha yaki bixeterlikige perwa qilmighan adem. Xuda bizge herbir dewrde shundaq ademlerni bersun!

2:1 qatarliqlar üstide

U mundaq bayan qilidu (2:1): —

**«Emdi men öz közitimde turiwérimen, özümni munar üstide des tikleymen,
Uning manga néme deydiqanliqini,**

Shuningdek özüm bu dad-peryadim toghruluq qandaq tégishlik jawab tépishim kéreklikini bilishni kütüp turimen».

Közetichining turmushi yalghuzluq turmushidir. U turmushtiki adettiki ishlardin ayrilip, «munar üstidiki» ghéribane wezipige chiqishi kérek. Bu weziye insandin sewr-taqet, iklas, estayidilliq we pidakarliq telep qilidu. Jahandiki weziyetni, xelqining ehwalini chüshinishi üçün u öz turmushigha ait ishlar we mesililerning dairisidin yiraqni körüshi kérek. Shuning üçün u heqiqetning öz wujudigha soqidighan herqandaq tesirige, shundaqla uning özi nege apirip qoyushidin qet'iynezer özi bolghan netijige teyyar turidighan adem bolushi kérek. Mushundaq bir adem balisigha Xuda jawab béridu. Habakkuk qobul qilghan jawab peqet özi üçünla kelgen emes. Uni bu xewerni bashqilargha yetküzidighanlar üçünmu ayan qilip yézishi kérek. Xewerni qobul qilghan kishiler bir egri-toqay dunyada Xudagha itaet qilidighan yolda chidamliq bilen yügüreydighan bolidu: —

(2:2-3) **«Xem Perwerdigar jawaben mundaq dédi: —**

«Oqughanlar yügürüş üçün,

Bu körüngen alametni yézichal:

Uni taxtilar üstige éniq oyup chiq:

«Habakkuk»

Chünki bu körüngen alamet
Kelgüsidiکی békitilgen bir waqit üçün,
U ademlerge axiretni telpündüridu,
U yalghan gep qilmaydu;
Uzunghiche kelmey qalsimu, uni kütkin;
Chünki u jezmen yétip kélidu, héch kéchikmeydu».

Terjimige izahatlighinimizdek, sözmüsöz éytqanda: «U ademlerge axiretni telpündüridu» dégen ibare: «U axiretke qarap hasirap nepes alidu» dep ipadilididu.

«Körüngen alamet kelgüsidiکی békitilgen bir waqit üçün» — Amos peyghember Xudaning ghezipping Israilgha chüshüridighan apetliri toghruluq ikki «alamet körünüş»ni körgen we bu körünüşteki apetler emelge ashurulmisun dep dua qilghandin kéyin Xuda uninggha «**bu apetler chüshmeydu**» dep wede bergenidi. Biraq Habakkuk körgen bu alamet körünüş «**kelgüsidiکی békitilgen bir waqit üçün**» bolghan — insan balisining héchqandaq duasi uni özgertelmeydu.

Hazir Xudaning jawabining birinchi qismi, töwendiki büyük heqiqet bérilidu: —

(2:4) «**Qara, tekebburliship ketküchini!**
Uning qelbi öz ichide tüz emes;
Biraq heqqaniy adem öz étiqad-sadiqlıqı bilen hayat yashaydu.»

Bu bayanning birinchi qismi bizge uqturiduki, herqandaq adem tekebbur bolsa, del shu sewebtin durus, tüz yashiyalmaydu. Uning tekebburluqi hemmige bolghan közqarishini burmilaydu. Uning üstige u rohiy jehette ölüк adem, chünki peqet «étiqad-sadaqetlikı» bar adem hayattur. Bundaq étiqad Xudani toxtawsız ching tutidighan aktip étiqadtur. Bundaq étiqad bolmisa «hayat yashash» derweqe mumkin emes. Xudagha ishengüchi herbir adem shübbisiki, qaysibir sinaqlargha, chüshendürüşke küchi yetmeydighan ishlargha, herqandaq mentiqighe yatmaydighan ishlargha, uzaqqa hel bolmighan mesililerge uchrimay qalmaydu. Shundaq déyishke boliduki, waqit ötkenséri heqiqiy étiqadlıq adem üçün jawab tépilmaydighan soallar azaymastin, belki köpiyip kétidu; biraq shuning bilen teng iman-ishenchimizge qarighanda, Xudaning emelliridin we bizge yéqin turghinidin béshimizdin ötidighinimu köpiyidu. Rosul Pawlusning: «**Biz iman-ishench bilen mangimiz, körüşh sézimiz bilen emes**» déginidek («2Kor.» 5:7), Xuda: — «Men Séning néme qiliwatqanliqingni, uni qandaq qiliwatqanliqingni hem Séning meqsetliring néme ikenlikini héch chüshenmeymen; biraq barlıq soallirimni «tekche üstige» qoyup qoyimen, Séning yolliring eng ela, Sen eng méhriban dep ishinimen» dégendeک bir jawabni Habakkuktin kütken (Habakkuk derweqe 3-babta mushundaq bir jawab béridu).

Hazir Xuda jawabining ikkinchi qismigha ötidu; emeliyette u Babilni jazalimaqchi; qiyamet künidila emes, belki shu zamandimu uni del uning öz jahangirlikı tüpeylidin bolghan düşmenliri arqılıq jazalaydu.

5-ayet bizge xewerlendüriduki, «**Sharab uninggha** (Babil padishahigha) **satqunluq qilidu**»; we shundaqla uning tekebburluqi özide «hemmidin ulugh ikenlikimni ispatlishim kérek» dégendeк nishanni hasil qilip, özini jim turghuzmay intayin urushperes qilidu. Bu ishning özi bir lenetliktur. Özining öz ailisidikiliridin, sawaqdashliridin yaki xizmetdashliridin munewwer

ikenlikini ispatlash uchün tinimsiz intilishler qanchilighan kishilarning qanchilighan yillirini israp qilidu? Xudaning mushundaq exmeqliqqa qilche kari yoq. Insanning iqtidarlıri esli Xudadin kelgen bolup, Uning békıtlıshlırı boyiche, herbirimizge qanchilik talant bérilsun déyılgen bolsa shunchilik bérilidu. Shundaq bolghanda, bir talantni bashqa bir talant bilen sélishturushning néme paydisi? — del shundaq qilishning özi Xudaning shepqiti hem méhribanlıqıgha ishenmeslikke barawer.

«**Sharab ... satqunluq qilidu**». Kona grék tarıxshunaslırı Ksénofon we Hérodıtusning bizge xewerlendurushiche, Babıllıqlar uchıgha chıqqan haraqkeshler idi. Bu ishning özi miladiyedin ilgiriki 539-yılı ularni nabutluqqa élip barghan. Tewrattiki «Daniyal»ning 5-babida xatırlengende, Babil padıshahi Belshazar we emirliri ordısında mest bolup olturghanda, Babilning sépilini qorshiwalghan Pars impériyesining qoshuni qurup ketken derya saylıridin sheher ichige astırttı kirıwalghan. Babıllıqlarning mestliki öz közini bu ishni körmeydighan qilghanıdı. Shu küni we káyınki yıllarda 6-12-ayetlerde bësharet bérilgende, ular esli xorlıghan ellerning emdi ularni mazaq qilidighan, öchini alidighan pursiti chıqqanıdı. Bıraq peyghemberlerning kitablırida köp uchrıghande, bësharet tunji emelge ashurulustın axırqı zamangha atlap ötıdı. Tewrattiki «Yeshaya» (13-14-bab) we «Yeremiya» (49-50-bab) we İnıldiki «Wehiy» (17-18-bab) dégen qisimlar Babil shehiri axırqı zamanlarda qaytıdin qurılıdı, dep körsetken oxshaydı. Sadam Huseyn allıqachan bu ishni bashlıdı, bıraq hazırche u (yéngi Babil) peqet bir sayahet orni, xalas. Bu axırqı zamanda qurulghan ulugh Babil shehiri birinchi Babil shehirige oxshash weyran bolıdı, chünki: —

«**Xuddi sular déngizni qaplıghande,**
Pütün yer yüzi Perwerdigarni bilip-tonush bilen qaplınidu» (14-ayet).

Axır bérıp insaniyetning herbir maxtınp ketkenlırı Hemmige Qadırnıng yalqunlıghan shan-sheripi aldıda tügıshıdı. Habakkuk peyghemberning 20-ayette mundaq jakarlıghanlıqı ejeb emes: —

(20-ayet) «Bıraq Perwerdigar Öz muqeddes ibadetxanisidıdur!»

Pütkül yer yüzi uning aldıda süküt qılsun!»

İshengüchining nomus qılmaydighan nochi, xudasız ademlerning küchlük bolup textlerge chıqıshıdin ensırishining hajiti yoq. Xuda ershtin mushu ishlargha xatırjemlik bilen qarawatıdı we herbir ishta eng axırqı söz Uningki bolıdı.

Kitab Habakkukning duası we medhyisi bilen axırılıshıdı (3-bab). Bıraq bu duası «Perwerdigarning küni» körsetken bir alamet körünüş bilen arılashqan. Körünüşte Xudaning békıtken Wekilining insan sheklide yer yüzige Xudaning ghezeplik jazasını élip bérıp, barlıq ellerni soraqqa tartıshqa chüshidighanlıqı körünıdı. İnıldin bilimizki, Xudaning bu Wekili Reb Eysa Mesıhtın bashqa biri emes. Tewrattiki «Yeshaya» 63-babta körsitilgende dunyagha qaytıp kelginide U awwal dejjalning İsraılını yoqıtıshqa yıghqan qoshunlırı bilen jeng qilishqa Édom (hazırqı İordaniye)diki Bozrah shehiri üstige chüshıdı. Yeshaya peyghemberning körgini Habakkuk körgen alamet bilen bir bolıdı: «**Tengri Témandın, Pak-Muqeddes Bolghuchi Paran téghidin keldi**» (3:3). Téman we Paran téghi del Édom tewesidiki jaylar. U Édomdin ötüp Yérusalémdikilerni Yérusalémni qorshuwalghan düşmenlıridin qutquzush uchün «Zeytun téghi»gha chüshıdı («Zek.» 14-bab). Bu weqelerni qismen teswirleydighan bësharetler Habakkukning dua-medhiye sözliri otturısında (3-15-ayetlerde) körünıdı. Bu ayetler Xudaning jawabining üçinchi qismi boldı; pütün jahanni soraqqa tartquchi, yeni Reb Eysa Mesihning

«Habakkuk»

qayta peyda bolushi bilan herbir uwal we adaletsiz ishlar tüzütüldü we tinch-inaqliq yer yüzide tiklinidu.

Bu hem dehshetlik hem shereplik alamet körünüsh Habakkukni dermansiz qalduridu. Bixil késellik uning ustixanliri ichige kirgendet (16) qilidu. Biraq netijide Habakkuk bésharetning xewirini qobul qilghan barliq ishengüchiler bilen bille, özini Xudaning köyümchanliqigha sewr-taqet bilen tapshuralaydighan boldi. Hetta Babilliqlar tajawuz qilghan künidek waqitlardimu bésharetni qobul qilghuchilar téximu xatirjemlikke ige bolup öz Xudasidin shadlinidu: —

«Chünki enjür derixi chécheklusimusu,
Üzüm tallirida méwe bolmisimu,
Zeytun derixige qilghan ejir yoqqa chiqqan bolsimu,
Étizlar héch ash bermigen bolsimu,
Qotandin qoy padisi üzülgen bolsimu,
Éghilda kala padisi yoq bolsimu,
Men haman Perwerdigardin shadlinimen,
Manga nijatimni bergüchi Xudayimdin shadliqqa chömülimen;
Perwerdigar, Reb, méning küch-qudritimdur;
U méning putlirimni kéyikningkidek qilidu;
U méni yuqiri jaylirimgha mangghuzidu!» (3:17-19)

Tengri Téghi üstidin yügürüp ötüwatqan yawayi qoylarni körgen herqaysi kishi bu menzirini chüshinidu. Qoylar xuddi bimalal halda bir xeterlik choqqidin bashqa bir xeterlik choqqigha sekrep aqqan sudek ötidu. Ularning bundaq qilche ikkilenmey, qilche arisaldi bolmay, eplik, yarishimliq méngishlirining qapiyisi del jayigha chüshken, ritimi yéqimliq bir shéir dégili bolidu. Del shuningdek Xuda shu teriqide iman-ishenchi bar ademning hayatida ulughlinidu.

Shunga biz Habakkukning derdlik dad-peryadidin öginimizki: —

(1) Iman-ishench bilen hayat yashaydighan heqqaniy adem Xudaning ishini qilidighan yolni qobul qilidu.

(2) Xuda pat-pat bezi ellerni yaki shekslerni ularning exmeqliqi bilen jazalaydu. Barliq gunah axir bérip öz-özini yoqitidighan bir nersidin ibarettur.

(3) Axirida bu alemdeki barliq adaletsizlikler, uwal ishlar Mesih-Qutquzghuchi bu dunyagha qaytip kelgende ongshilidu.

Hemdusana!

Amin!